

Med sin undersøgelse af de fynske gårdbrugervilkår har Porsmose bragt os et langt stykke fremad i kortlægningen af fæstevilkårene på et tidspunkt, hvor grundlaget for det 17. og det meste af det 18. århundredes gårdfæstervilkår bliver skabt.

Samtidig er Porsmoses bog med til at aflive myten om, at Frederik I indførte livsfæste i 1523. Nærværende anmelder er ud fra en analyse af selve forordningen og dens ophavssituation nået til samme resultat (jvf. Fortid og Nutid XXIX, 1981, s. 184-201), uden at Porsmose og anmelderen har anet, at de hver for sig har angrebet livsfæsteforordningen ud fra vidt forskellige indfaldsvinkler.

Det er dog ikke dette telepatiske sammenfald, der får mig til at anse Porsmoses arbejde for at være særdeles værdifuldt.

Benito Scocozza

En fæstebondes liv. Erindringer og optegnelser af gårdfæster og sognefoged Søren Pedersen, Havrebjerg (1776-1839). Udgivet ved KAREN SCHOUSBOE. Odense, Landbohistorisk Selskab, 1983. 372 s. ill. Kr. 188.

Søren Pedersen var fæstebonde under Brorupgård hørende under baroniet Holberg (Sorø Akademi). Han oplevede det gamle fællesskabsdominerede og godsstyrede landbosamfund, og han levede som gårdfæster langt ind i den nye tid, hvor udskiftningen og meget andet havde ændret bøndernes tilværelse. Der er få sammenhængende bondeoptegnelser fra denne periode, og alene af den grund er det af betydning, at optegnelser som Søren Pedersens udgives. Editionen har Landbohistorisk Selskab overladt etnologen Karen Schousboe, som også har udarbejdet registranten *Bonedagbøger, kilder til dagliglivets historie*, udsendt af Institut for europæisk folkelivsforskning og Landbohistorisk Selskab i 1980. Karen Schousboe gav allerede her smagsprøver på Søren Pedersens optegnelser, og det indgående kendskab til disse og de mange andre optegnelser fra landboere er også kommet Søren Pedersen-udgaven til gavn. I bogen finder man kun dele af Søren Pedersens optegnelser, men en større del af det ikke medtagne har udgiveren udnyttet i den omfattende indledning (38 sider). Man får her en kort oversigt over, hvad der er bevaret fra Søren Pedersens hånd (i Det kgl. Bibliotek), og vurderet på det grundlag synes det at være det centrale, der er optaget i udgaven, nemlig Søren Pedersens levnedbeskrivelse og årlige regnskaber med kommentarer for perioden 1810-1838. En hel del er nedskrevet med forsinkelse i forhold til hændelserne, og for levnedbeskrivelsernes vedkommende er der tale om en ganske bestemt hensigt – opbyggelse for efterkommerne. Karen Schousboe gør rede for disse forhold, men de mere dybtgående metodiske konsekvenser af tilblivelsesprocessen overlades til bogens benyttede.

Udover det formelle beskæftiger Karen Schousboe sig i indledningen indgående med en indkredsning af den tilværelsesform, som teksterne og tallene afspejler. Som væsentligt fremhæves, med rette, de muligheder man får for at forstå de udfordringer, den tids bonde mødte, og hvorledes tilpasningen til ændrede livsvilkår skete – i det mindste for fæsteren Søren Pedersen. To forhold, som henimod slutningen af det 18. årh. stillede nye krav til bonden, nævnes: Dels udskiftningen og dels godsernes ændrede »indkomstprofil« (s. 26), dvs. det

forhold, at der efter landboreformerne i stigende grad skulle leveres rede penge til godskontoret i stedet for hoveri på herregårdsmarken. Søren Pedersen forstod øjensynligt at tilpasse sig de nye tider. Hans udbytte af landbruget voksede, og driften blev moderniseret på forskellig måde. Denne overgang fra gammelt til nyt sætter Karen Schousboe på en interessant måde i relief gennem en analyse af henholdsvis Søren Pedersens og hans fars karakter. Faderen havde som de fleste fæstere i sin tid intet overskud af driften, og hans fornøjelse var først og fremmest at klare sig godt i landsbyens sociale liv, med dets druk og slagsmål. Med sønnen var det anderledes. Han havde lært sig at læse og skrive godt, og hans – bevidste – idealer gik i helt andre retninger end hos faderen, som han for øvrigt ikke havde noget særlig godt forhold til. Søren Pedersen nærmest tilbad dydighed, mådehold, flid og sparsommelighed. Det sidste var i stigende grad en forudsætning for at klare sig i en tid med pengeøkonomi og godssystemets opløsning til fordel for de enkelte brug. Søren Pedersen gjorde altså blot, hvad der kunne betale sig. Konklusionen synes at være, at adfærd og mentalitet meget langt blev formet af nødvendigheden. Som en model til forklaring af mentalitetsændringer over tid er Karen Schousboes gennemgang af de to forskellige tilværelsesformer spændende og på mange måder overbevisende. Spørgsmålet er så, i hvor høj grad det lader sig gøre at gennemskue en ny generations almindelige, og nærmest følelsesbestemte, ulyst til at gøre som den forrige. Karen Schousboe er selv opmærksom på risikoen ved de alt for firkantede forklaringer, idet hun påpeger, at faderens liv, som vi kender det, er set med sønnens øjne, og at Søren Pedersen på mange måder handler dybt traditionsbestemt. Et mentalitets-brud blev der altså ikke tale om, men en gradvis sammensmeltning af nyt og gammelt i løbet af et liv.

Hvordan levede den tids bonde egentlig, spørges der straks i indledningen, og Søren Pedersen-udgaven tænkes at skulle tjene som svar. Udgiveren er sig givetvis bevidst, at Søren Pedersen var en ener, og at han derfor ikke kan repræsentere *bonden*. Dette ikke uvæsentlige repræsentativitetsproblem tager Karen Schousboe desværre ikke rigtigt op i denne bog, som er lagt populært an. For sammenhængen med de øvrige kendte bondedagbøger og deres kildeværdi vil det være klogt også at konsultere indledningen i den ovenfor nævnte registrant.

Margit Mogensen

ODD SVERRE LOVOLL: *Det løfterike landet*. Oslo, Universitetsforlaget, 1983. 230 s. 250 kr.

Den norsk-amerikanske professor Odd S. Lovoll fra St. Olaf College i Northfield, Minnesota, har med dette værk forfattet en »up-to-date«-syntese over den norske udvandring til og bosættelse i USA. Lovolls værk bygger ikke på grundforskning ligesom det heller ikke afspejler nye tilgangsvinkler eller tolkninger, men Lovoll er en kompetent popularisator som demonstrerer indsigt i stort set al relevant litteratur om den skandinaviske Amerika-udvandring, og formår at indflette en forskningsdiskussion uden at dette tynger fremstillingen. Medvirkende til det positive indtryk er et fremragende illustrationsmateriale i sort-hvidt, især fotografen Andrew Dahls billeder fra 1870'ernes prærieliv.

Forfatteren markerer i forordet sit udgangspunkt i 1970'ernes amerikanske søgen efter rødder og historisk identitet. Det er da også assimilationsprocessens